

KŐSZEGI LAJOS

Gyémántfűrész-szútra

esszék

COMITATUS

Veszprém
2000

Tagore imái

KORÁNYI. „Nem tud az ég csillagairól a szentjánosbogár, amíg a porban kutat.” Rabindranath Tagorében érett e sor, amikor Balatonfüredre utazott. Fáradt volt és megtört. S anynyira kimerült, mint aki egész életében a porban kutatott és tekintetét egyszer sem emelte az égre. Túl volt jón és rosszon: volt már ünnevelt kamaszköltő, folyóirat-alapító, drámaszerző, angol iskolák diákja, feleségét és kislányát elvesztő férj-apa, Nobel-díjas ünnevelt világhíresség, királyok és államfők díszvendége, iskolaalapító, szerzetes pap, egyetemi professzor, békességet kereső költő, aki az angol lovagi ímet visszaadta. Az első világháború után, távol Európától, bejárta a messzi Kínát és Japánt, mint egy zarándok. Nyugat bestiális harsánysága után jó volt találkozni a selyemre és legyezőkre festett évezredes jelekkel, a nyugalom, a bölcsesség titkos és törekeny jeleivel. Tagorében ami kész volt, az a szútra-töredékesség, és amivel találkozott, az a haiku-villámfényesség.

Karmája, kikerülhetetlen sorsa ismét Európába sodorja, egy hosszú és kimerítő és valószínűleg teljesen hiábavaló előadó körútra. Elhozni a hódító Nyugatnak Kelet világosságát, átadni a lelki harmónia és tökéletes bölcsesség kincsét – az upanisadokat, egyesíteni Nyugatot és Keletet, a tudást és nem-tudást, az okos tevékenységet és a kimeríthetetlen nyugalmat, a „tűzből kipattanó sok ezernyi szikrát... az egyetlen tűz-anyával” (Mundaka upanisad). Azonban Tagore Bécsben rosszul lesz. Egy európai szállodai íróasztal előtt gubbasztva szorongó érzés fogta el. Minden hiába. Elég volt. Hazamenni, el innen, teljesen hiábavaló a porban kutatni. A beteg költőt a híres bécsi klinikusok megvizsgálják, szerencsére ott van közöttük Korányi Sándor, aki a további utazásoktól gyengéden eltiltja és a leghatározottabban Balatonfüredre kíséri. Pihenni kell. Az üldögéléshez jó lesz a napsütötte füredi erkély és a sétány padjai, a sétához a park süppedő avarszőnyege, a frissüléshez a pezsgő szénsavas fürdő. Tagore egyik poggyászában

ott lapul a berlini könyvkiadó ajándéka: ezüstlemezek és egy rubinhegyű karctoll. Talán dolgozhat, talán ismét írhat.

NÁHUM. Amikor Tagore a Balaton partjára érkezik, akkor tetőzik Európában a hindu és buddhista szellem hatásának második nagy hulláma. Az első Nagy Sándor hódításainak idején történt, amely az európai középkorra csaknem nyomtalanul eltűnt. A második hullám a 18. század végén indult és ma is tart. Ebben a második hullámban, kezdetben a keleti szellem félreértése termékenyítette meg az európai gondolkodást. Schopenhauer, aki kezdetleges perzsa-latin fordításban olvashatta az upanisadokat, így kiáltott: „a legnagyobb emberi megismerés és bölcsesség gyümölcse”. Tolsztoj a hinduizmusban a kereszténység ősforrását vélte felfedezni. A keleti tanítások alapján alakította ki Blavatsky a teozófiát, Rudolf Steiner az antropológiát. Ennek a második hullámnak egyik kiemelkedő alakja: Tagore. Költőként érkezik az álruhás pap. A háború után, a keresztény tudatában megrendült európai ember számára költői nyelvű, több évezredes, szilárd alapú és teljesen világos filozófiát nyújtottak művei. Optimizmus, világosság, derű és megértő-elfogadó etika, szelídség és lágy-ság, szegénység és egyenesség, erőszakmentesség és antinacionalizmus, életszeretet – csupa európai álom. Tagore a lehető legegyszerűbben megszólította az európai embert, a hódítót a szellem erejével meghódította. Az upanisadok papja az ószövetségi Náhum próféta egyenességével mutatott Európára: „a Nyugat erkölcsi természetét szisztematikusan elkövesítette, hogy olyan alapokra tegyen szert, amelyeken ezek az absztrakt szörnyek tevékenységüket a legnagyobb mértékben fejthessék ki”.

Amikor a Balaton zöldeskék csöndjében, az őszi lebegésben üldögélt a parton, az élet, az egész kavargó világ a víztükörben egy pillanatra kisimult – még bízott abban, hogy a millió szenvedést hozó földi hatalmak mindenünnen visszavonulnak és jön valami más, amit még sohasem próbáltunk ki. Ott ült a vízparton, olyan volt, mint apja, a bölcs és szent brahman, aki egyszer a Gangesz folyón csónakázva mély meditációba merült és nyolc órán át mozdulatlanul meredt a láthatatlanba.

Tagore is így ült a füredi sétány padján, kicsiny fények játszottak a vízen.

SZENTJÁNOSBOGARAK. „Látomásaim szentjánosbogarak, az eleven fény táncoló pontjai, felcsillannak a sötétben.” – ez volt az első sor, amit karcolni kezdett ezüstlemezre rubintollal, bengáliul és angolul. A füredi keletkezésű Szentjánosbogarak (Firefly) kettő-három soros, rövid, meditációs mondatok. Jellemző rájuk a szútratömörség és haikufényesség. Tagore Kínában és Japánban kezdett hasonlókat írni legyezőre, kendőre, könyvekbe – kérésre. Ezeket elevenítette föl és írt hozzájuk újakat. A füredi Szentjánosbogarak azonban nem haikuk és nem szútrák. Apró lángocskák, mint mikor tüzet rakunk az éjszakában és szikrák-lelkek röpködnek és mi dudorászunk. A lángok a mi belső világunk szimbólumai, élnek és fölfelé röppennek. A lélekszikrák nem távoli álmokban remegő csillagok, hanem eleven lények – szentjánosbogarak, felvillannak a sötétben. A füredi sorok: kicsi imák, amiket magunkban mormolunk a balatoni éjben: „Mélyének sötétjéből a tó költeményeit liliomként küldi fel, és a Nap azt mondja: jók.”

OSHO. Babits Assisi Szent Ferenzhez hasonlította, Baktay Ervin pedig Angelus Silesiusszal mérte a keleti prófétát. Tagore hite abban áll, hogy Isten (Brahma) és ember között az én és te különbsége megszűnik, a divináció itt és most azonnal lehetséges: Isten emberré, az ember Istenné válhat. Ez volna a Szent János-i szellem (pneuma) megvalósulása. Isten azonban nem jön. Tagore próféciája lassan vagy hamar beérik: „A század utolsó napja alámerül Nyugat vérvörös felhőiben és a gyűlölet forgószelében.” Mindannyian kicsiny lángok vagy szikrák vagyunk. Képesek arra, hogy lángba borítsuk a földet. Azt mondja Tagore a Balaton csillámló tükréről másolt imájában: „Isten ugyanolyan mosollyal nézi a szentjánosbogár egyetlen éjszakáját, mint egy csillag korszaknyi éjszakáját.” Osho mondja, hogy Tagore hatezer verset írt, és mindegyik gyönyörű. De amikor haldokolt sírva kérte Istent: „Azt a dalt, amit el akartam énekelni, még nem énekeltem el...” Egy öreg barátja, aki az ágya mellett állt, azt mondta: „Mit beszélsz? Hát bolond vagy? Hatezer dalt énekeltél. Európában Shelley-t

tartják az egyik legnagyobb költőnek. Ő csak kétezer dalt énekelt el. Te háromszor lekörözted őt. Boldognak és elégedettnek kellene lenned!” Rabindranath kinyitotta könnyel telt szemét és azt mondta: „Nem vagyok az. Igen, hatezer dalt elénekeltem, de te nem tudod ennek a belső történetét. A belső története az, hogy én csak egy dalt akartam elénekelni! De mert sosem sikerült... megpróbáltam egyszer, nem sikerült; megpróbáltam újra, nem sikerült. Hatezerszer nem sikerült. Azok mind csak próbálkozások voltak a valódi dalra, és én egyáltalán nem vagyok megelégedve egyikkel sem. Az, amit el akartam énekelni, elénekeletlen maradt.” Rabindranath utolsó imája ez volt: „Küldj engem vissza. Ne feledd, én nem vagyok tökéletes. Küldj vissza. Olyan csodálatos volt a te világod és olyan becses életet adtál nekem. Még nem akarok eltűnni: még nem énekeltem el minden dalomat, még sok képet kell festennem, még sok minden van a szívemben, aminek ki kell virágoznia. Küldj engem vissza, még nem vagyok tökéletes! Küldj vissza.”